

Budapesti Levéltári Mozaikok

2023/14. szám

DOI: [10.56045/BLM.2023.14](https://doi.org/10.56045/BLM.2023.14)

ISSN: 2939-6921

URL: <https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2023/11/30/leveltari-mozaikok-90/>

SIMON KATALIN

Semmelweis Ignác és családja 1. *Fiatalkor Budán*

Semmelweis Ignác élete, munkássága az orvostörténelmi kutatások egyik kiemelt témája. A családját is érintő publikációk azonban eddig kevés figyelmet szenteltek az anyák megmentője anyai felmenőinek és rokonságának, házasságának. A Budapesti Levéltári Mozaikokban erről az oldalról, részben eddig publikálatlan levéltári források segítségével mutatjuk be Semmelweis Ignácot és családját. A kétrészes cikk első számában Semmelweis szüleit, anyai nagyapját és annak családját ismerhetjük meg.

A forrásközlések Kárpáti Attila István munkái.

Kulcsszavak: *Semmelweis Ignác, Semmelweis József, Müller Terézia, Müller Fülöp, Buda, Tabán, családtörténet, kocsigyár, kereskedelem*

Semmelweis Ignácról, az anyák megmentőjéről megszámlálhatatlanul sok írás született. Orvosi pályája, a kézmosás jelentőségéért vívott harca az orvostörténelmi kutatások állandó témája, impulzív személyisége és tragikus életútja időről időre inspirációként szolgál a film- és színművészet számára is (hazánkban az idén bemutatott film előtt például 1939-ben és 1952-ben készült feldolgozás,¹ 2018-tól az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában Dr. Semmelweis címmel zenés színházi produkció mutatja be küzdelmét). Az alábbi tanulmányban Semmelweist, az embert és családját mutatjuk be: milyen környezetben cseperedett fel, milyen volt a családi háttere.

A Semmelweis családját is érintő publikációk mindezülig kevés figyelmet szenteltek Ignác anyai felmenőinek és rokonságának,² noha nagy szerepet játszottak a Semmelweis család életében.

A nagyapa: Müller Fülöp

1. kép. Volnhoffer János: Müller Fülöp (1760–1841) portréja, 1795.

(© Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Adattár)

A család életében meghatározó szerepet játszott az anyai nagyapa, Müller Fülöp (nem véletlenül kapta Ignác is a Fülöp nevet második keresztnévként, ahogy Müller több unokája is). A Bensheimből (Hessen) származó férfi 1781-ben érkezett Bécsből Budára,³ valószínűleg a kormányservek Budára helyezését követően indította vállalkozását.⁴ 1791-ben szerzett polgárjogot, majd alapított kocsigyárat Budán.⁵

¹ *Semmelweis*. Filmdráma. Az 1939-ben készült alkotás 1940. január 12-én mutatták be. Rendező: Tóth Endre (André de Toth). *Semmelweis*. Filmdráma, 1952. Rendező: Bán Frigyes, Semmelweis szerepében Apáthi Imre. Érdekesség, hogy az első filmben címszerepet játszó Uray Tivadar az 1952-es feldolgozásban is játszik, mégpedig Semmelweis felettesét, Johann Klein bécsi szülészprofesszort.

² A Semmelweis családfáját elsőként közzé Győry Tibornál például teljesen hiányzik az anyai ág. Győry 1906. 769. p. Legutóbb részletes áttekintést adott a családtagokról Kapronczay 2008.

³ Péter 2015. 107. p.

⁴ Üzemében a kocsigyártás részfeladatait külön mesterek látták el. Jordán–Kóczyánné Szentpéteri 1977. 215. p.

⁵ Polgárjog: 1791. október 31. BFL IV.1002.u 2. kötet 130. p. Kempelen 1940. 115. p. (Kempelennél több pontatlanság olvasható, így a születési helyre, valamint Müller krisztinavárosi ingatlanára vonatkozóan.) Péter 2015. 107. p.

2. kép. Volnhoffer János: Anderlin Terézia (1770–1801),
Müller Fülöp első feleségének portréja, 1795.

(© Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár)

Első feleségével, Anderlin Teréziával 1789-ben Budán, a várbeli Szent Jobbkápolnában házasodott össze.⁶ 1795-ben készült portréik kiegyensúlyozott pár képét mutatják.⁷ Tíz gyermekük született, a keresztszülők személyei jól jelzik, Müller rövid idő alatt mennyire értékes kapcsolati hálót épített ki magának. Legelső gyermeke (Semmelweis Ignác édesanyja), Terézia keresztanyja Ráday Gedeon komornája és annak férje,⁸ későbbi gyermekeiké a II. József idején a volt karmelita kolostorban kialakított kaszinó kaszinósa (*Cassinist*), majd a Margit-sziget haszonbérője, Michael Dusset és neje lett.⁹ (Müller üzeme ekkor még a Várban, a volt karmelita kolostor mellett működött.¹⁰) Müller családi vállalkozásának kiterjesztésére utal, hogy sógornője, Anna férje, Franz Glott (Kloth) nyergesmester Pesten telepedett le.¹¹ Anderlin Terézia mindössze 31 évesen, tüdőbajban hunyt el 1801-ben Nagyboldogasszony napján.¹² Az ekkor már 46 éves, Krisztinavárosban élő Müller nyolchavi özvegység után vette feleségül a hajadon – 30 évével már vénlánynak számító – Alser Juliannát.¹³ 1806-ban vásárolták meg krisztinavárosi otthonukat.¹⁴ A párnak további három gyermeke született,

⁶ Az Ober Sultzból (Pfalz) származó menyasszony tanúja egy férfitörök (testvére?) volt, Peter Anderl. 1789. febr. 24. BFL XV.20.2 A64 337. felvétel

⁷ Készítője az ekkor Pesten működő Volnhoffer János, megrendelői között arisztokraták (gróf Zichy Károly, Majláth József) és Müllerékhez hasonló tehetősebb polgárok (így a pesti kávé Leonhard Emmerling) voltak. Fehér 2004.

⁸ Vár, Szent Jobbkápolna, Keresztelési anyakönyv (a továbbiakban akv.), 1789. aug. 27. BFL XV.20.2 A64 254. felv.

⁹ Vár, Szent Jobbkápolna, Keresztelési akv., Francisca, 1793. febr. 1. BFL XV.20.2 A64 259. felv.

¹⁰ Nagy 1961. 314. p.

¹¹ 1792. május 23-án szerzett polgárjogot. Aloysia (keresztelés: 1796. jún. 10.), Joseph Aloysius (1797. jún. 18.) és Magdalena (1798. júl. 19.) keresztszüleiként jelennek meg. BFL IV.1202.v 1. kötet 506. p., BFL XV.20.2 A64 264–266. felvételek.

¹² Vár, Szent Jobbkápolna, Halotti akv., 1801. aug. 15. BFL XV.20.2 A64 413. felv.

¹³ Vár, Szent Zsigmond-plébánia, Házassági akv., 1802. ápr. 25. A tanúk Laszlovsky József és Johann Holtzlinger. BFL XV.20.2 A60 524. sz. felv.

¹⁴ A 95. sz. házat 1806-ban vásárolta második feleségével. BFL IV.1009.c 23. kötet fol. 130v 1806. szept. 1.

közülük ketten érték meg a felnőttkort: Philippina és Bernát, a későbbi gyógyszerész.¹⁵ Alser Julianna 1816-ban hunyt el,¹⁶ Müller harmadszorra Aloysia (a családnak Louise) Kolliskót (Kollischko), egy Gyurkovits nevű, közelebről nem ismert tabáni férfi brünni születésű özvegyét választotta társául.¹⁷ Semmelweis Ignác tehát már őt ismerte nagymamájaként. Müller testamentumában mint szeretett feleségére emlékezett az asszonyra, akivel szeretetben, hűségben és odaadással éltek meg házaseveiket.¹⁸

A kocsigyáros krisztinavárosi otthona – egyúttal üzeme – a Tabán és a kertváros határán, a mai Attila út 33. – Attila köz 1. – Dózsa György tér 11. – Váralja u. 21. szám alatt helyezkedett el, kényelmes sétatávolságra Semmelweis Józsefék otthonától. Müller, akinek hintói országszerte keresettek lettek, gyára miatt jóval nagyobb háztartás élén állt, mint egy átlagos polgár. 1820-ban az ország és a birodalom minden részéből érkeztek ide munkások.¹⁹ 1830-ban például 21 főt jegyeztek fel házukban, többségük a gyárban dolgozó munkás, így bognár, nyerges, kovács, lakkozó Cseh- és Morvaországból, Ausztriából. Függőkertjét külön kertész gondozta, emellett élt itt szolgáló, szakácsnő segéddel, szobalány. A pénzügyek intézésére könyvelőt alkalmazott.²⁰

Lányai kiházásításának idején Müller egyike Buda leggazdagabb és legbefolyásosabb polgárainak. Nem véletlenül volt lányai esküvői tanúja Buda másik „főembere”, Laszlovszky József. Lányainak vagy tehetős kereskedőket, vagy – üzleti kapcsolatai kiterjesztése szándékával – hozzá hasonlóan kocsigyártással foglalkozó mestereket választott férjül. Franciscának bizonyosan ő „közvetítette” a Müller szülővárosától, Bensheimtől mindössze 5 km-re lévő Heppenheimből származó, Bécsben élő Nicolaus Kollert, Franz Koller nyergesmester fiát (1814),²¹ Karolinát a pesti nyergesmesterhez, Kölber Jakabhoz adta (1815).²² Aloysia az evangélikus Georg Hackenberger pesti kereskedőhöz ment hozzá (1819),²³ Philippina lánya pedig a korábban Semmelweis Józsefnél dolgozó Frum István kereskedőhöz (1824).²⁴ Feltűnő, hogy – Laszlovszkyék támogatása ellenére – nem talált budai származású párt lányainak szomszédja, a fiatal, szerencsétlen sorsú Franz Trittenwein kivételével (ld. alább). A pesti Kölber miatt állítólag gúnyolták is a budaiak.²⁵

¹⁵ Bernát nem sokkal Terézia kiházását követően, 1810. május 6-án született. Bernátról ld. Péter H. 2015.

¹⁶ Krisztinaváros, Halotti akv., 1816. ápr. 15. BFL XV.20.2 A61 559. felv.

¹⁷ Krisztinaváros, Házassági akv., 1817. aug. 20. Az asszony 38 éves volt a házasság idején, esküvői tanúik Laszlovszky József, valamint Franz Xaver Haf, József nádor istálló mestere volt – ugyanis Müller megrendelői közé tartozott József nádor is. A nő születési helye halotti anyakönyvi kivonatából ismert. 1850. április 7-én hunyt el a Terézvárosban. BFL XV.20.2 A60 560. felv., BFL IV.1002.pp IV.415., Jordán-Kóczyáné Szentpéteri 1977. 215. p.

¹⁸ ...s nem mellesleg vállalkozásában is segítette férjét. BFL IV.1002.y II.c. 736. 8. pt.

¹⁹ 1820-ban például Pest-Buda mellett Veszprém megyéből, Körmenről, Erdélyből, Horvát-, Cseh-, Morva- és Szászországból, valamint Drezdából, sőt a Rajna-vidékről is érkeztek alkalmazottak. BFL IV.1002.s 1820, Krisztinaváros Nr. 292.

²⁰ A háztartásban lányként van feltüntetve ekkor egy Amalia Raabl nevű személy, akiről más adat nem áll rendelkezésünkre, nincs kizárva, hogy valójában a harmadik feleség lányáról van szó. BFL IV.1002.s 1830 Krisztinaváros Nr. 335.

²¹ Krisztinaváros, Házassági akv., 1814. aug. 21. BFL XV.20.2 A60 554. felv.

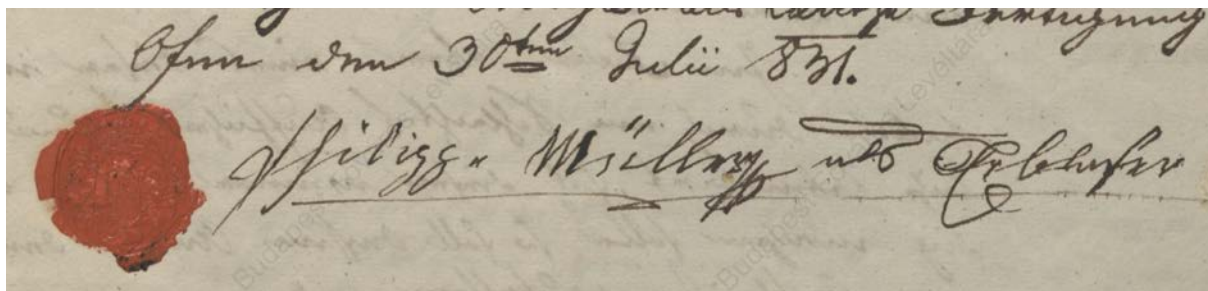
²² Krisztinaváros, Házassági akv., 1815. nov. 1. BFL XV.20.2 A60 556. felv. A Kölber család Würzburgból származott, Jakab apja telepedett le Pesten. Jakab Bécsben tanult, majd a napóleoni háborúk idején hazaszökött, de nem apjához, hanem Müller gyárába ment dolgozni, így ismerkedett meg leendő feleségével. Apja üzletét még 1813-ban vette át. Kempelen 1940. 93–94. p., Jordán-Kóczyáné Szentpéteri 1977. 215. p.

²³ Krisztinaváros, Házassági akv., 1819. aug. 26. BFL XV.20.2 A60 564. felv.

²⁴ Krisztinaváros, Házassági akv., 1826. jan. 31. BFL XV.20.2 A60 581. felv.

²⁵ Kempelen közli az anekdotát, ami szerint krisztinavárosi házukra „Die schene Müller Karolin heirat a Sattler gsölln” feliratot firkálták. Kempelen 1940. 115. p.

Apja halálát követően Terézia örökölte a gyárat, amit árverés útján eladott (az üzemet már évek óta bérelte Michael Schnapp Müllertől).²⁶ Az árverési hirdetményből ismerjük a gyár részletes leírását. A 676 nöl telken álló cseréptető ház udvari szárnya emeletes volt, emeletén 6 nagy utcára és 3 udvarra néző szobával, egy kabinettel, 3 konyhával, 2 kamrával, földszintjén egy két utcai és egy udvari szobás, konyhás, kamrás lakással. Az üzemben külön nyerges, bognár, kovács, lakatos és lakkozó műhelyekkel, 3 nagy és 2 kicsi kocsiszínnel, 2 négylovas istállóval. Pincéje 1000 akó bor tárolására volt alkalmas, mellette préház is állt. Volt továbbá két-két fa-, szenes- és egy egyéb pincéje, jégverme.²⁷

3. kép. Müller Fülöp aláírása végrendeletén. Buda, 1831. július 30. ([BFL IV.1002.y II.c 736.](#))

Az apa: Semmelweis József letelepedése Budán

4. kép. Semmelweis József (1778–1846) portréja, 1840 körül.

(© Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár)

A kismartoni származású Semmelweis József édesapjához, János Péterhez hasonlóan a kereskedelmi pályát választotta, és 1806-ban szerzett polgárjogot Budán.²⁸ A következő évben

²⁶ BFL IV.1002.pp III.415.

²⁷ *Wiener Zeitung*, 1841. március 29. 513. p. és március 31. 530. p.

²⁸ A város tanácsülési jegyzőkönyvében Kismarton (*Kis Martino oriundus*), a polgárkönyvben már Késmárk elírás szerepel, a polgárjogért 12 forintot fizetett. BFL IV.1002.a 141. kötet 1525–1526. p. 1806. nov. 21. Nr. 3573. és BFL IV.1002.u 2. kötet 205. p. József testvérei – az építész Bertalan kivételével – szintén kereskedők lettek: Lipót maradt Kismartonban, Ferenc pedig Nagybecskerekre költözött. Semmelweis József végrendeletében (1846)

regisztrálták a város adókönyvében a szintén kereskedő Johann Meindl tabáni házában.²⁹ A ház rendkívül jó helyen feküdt: közel a hajóhídhhoz és a Várba felvezető úthoz (*Burgauffahrt*), a Tabán legforgalmasabb részén. Meindl közvetlen szomszédja Dionysius Popovics görögkeleti püspök volt, de közelében lakott az ünnepezt költő, Virág Benedek is.³⁰

Házasság Müller Teréziával

5. kép. Müller Terézia (1789–1844) portréja, 1840 körül.

(© Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár)

A Semmelweis és a Müller család valószínűleg a postakocsi-járatok üzemeltetése során került kapcsolatba egymással.³¹ A 32 éves Semmelweis József és a tőle 12 évvel fiatalabb Müller Terézia 1809 karácsonya előtt kötöttek házassági szerződést,³² majd 1810. január 14-én esküdtek örök hűséget egymásnak a Krisztinavárosban. Esküvői tanúikat feltehetőleg az örömapa, Müller Fülöp választotta: a befolyásos Laszlovszky Józsefet és Johann Mayerl tanácsit küldöttet.³³ Mivel a férfinak – a második házasságából született Bernát kivételével – nem volt felnőttkort megélt fia, így különös gondot fordított legidősebb leánya helyzetének rendezésére. Esküvőjük alkalmával 3864 forint 3 krajcár értékű ingóságokkal látta el a párt. Szoros kapcsolatukra utal, hogy Teréz nagyrabecsült apjaként (*meines viel geschätzten Vaters*) utal Müllerre.³⁴

A házaspár élete óriási kihívással indult, hiszen házasságuk évében, szeptember 5-én tört ki a nagy tabáni tűzvész, ami a kereskedő készletét – vagyis vagyonának alapját – is

megemlékezett róluk, azaz haláláig tartotta velük a kapcsolatot. BFL IV.1002.y II.c. 984. (2. melléklet), Kapronczay 2008. 12–13. p.

²⁹ BFL IV.1005.c 124. kötet

³⁰ A 982. sz. volt Meindlé, Popovics a 980., Virág a 979. sz. házban élt. BFL IV.1002.uu 59. doboz

³¹ József apja, János Péter üzemeltette egy időben a kismartoni postaállomást, Müller pedig postakocsikat is készített a Bécs-Buda út biztosítására. Kapronczay 2008. 13. p.

³² A szerződés nem maradt fenn, mindössze Teréz utal rá és 1000 forintos hozományára testamentumában. BFL IV.1002.y II.c. Nr. 864. 5. pt. (1. melléklet)

³³ BFL XV.20.2 A60 542. felv.

³⁴ BFL IV.1002.y II.c. Nr. 864. 4. pt.

elpusztította. A katasztrófa után nem sokkal készült becslés a Semmelweis ingóságaiiban keletkezett kárt 20 000 forintra tette. Hogy ez mekkora vagyonnak felelt meg, jól érzékelteti, hogy arányaiban Popovics püspököt érte ekkora kár: az övét ugyanekkor 17 300 forintra tette a kimutatás, beleszámítva a püspök 5000-et érő könyvtárát és 4000 forintnyi értékű kápolnáját berendezésével együtt.³⁵ Müller hozzájárult a vállalkozás újraindításához, Teréz végrendeletében említi, hogy üzletük felvirágoztatására (*zur besseren Betreibung unserer Spezereyhandlung*) 8000 forint készpénzzel látta el őket, 1815-ben pedig 1100 forintot kapott tőle, amit helyzetük rendezésére fordítottak (adósságaik törlesztésére, az üzlet bebiztosítására és a gazdaság fenntartására).³⁶ Említésre méltó, hogy József apja, János Péter után – aki épp a fiatal pár házasságkötését követő napon, január 15-én hunyt el Kismartonban – 1500 guldent örökölt.³⁷ Semmelweis üzletéhez később is igénybe vette apósa segítségét.³⁸

Semmelweis betagoódott a családba, Terézia húga, Francisca házasságakor már ő volt a tanú Laszlovszky mellett (a vőlegény Nikolaus Koller nyergesmester és Francisca között hasonló életkorbeli különbség volt, mint Semmelweiséknél).³⁹ Sógorként szerepe lehetett Aloysia Georg Hackenberger kereskedővel való kiházásításában 1819-ben, erre utal, hogy a tanúk a korábbi gyakorlattal ellentétben az előző évben elhunyt Laszlovszky József helyett Semmelweis József, valamint Johann Meindl lettek.⁴⁰

A Semmelweis család és Ignác ifjúkora Budán

Semmelweis Ignác szülőháza (ma MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, I. Apród utca 1–3.) nem állt a család tulajdonában, Semmelweis József egy lakást bérelt benne Johann Meindl kereskedőtől. A házban élt a tulajdonos. Ignác születésének évében, 1818-ban a családdal (ekkor négy fiú és egy lány) éltek az apa segédei: egy soproni és egy sanktwechsenburgi inas, továbbá Frum István biztos Szegedről (aki később maga is családtag lett Terézia húga, Philippina révén⁴¹). A háztartás vezetésében egy szakácsnő, egy szolgálólány és egy ún. háziszegény segédkezett. A szomszédságot a kisebb lakásokban két kereskedelmi szolgálta, egy színházi zenész, egy aranyműves, valamint egy izraelita család alkotta.⁴²

1822-ben vásárolta meg árverésen a csödbe ment Bandy Demeter lenvászón-kereskedő házat (Nr. 560.) feleségével, valamint apósa segítségével.⁴³ Ez ugyan kisebb volt, mint az 1817-től birtokukban lévő 889. számú ház (102 négyszögöl szemben a 244 négyszögöl házzal és 300 négyszögöl kerttel), viszont frekventált helyen állt, közvetlen a hajóhíd hídfője mellett. 1823-ban ide költöztette Meindltől üzletét, a Fehér Elefántot (*nächst der Schiffbrücke „zum weissen*

³⁵ Meindlét – a házat és ingóságait együtt – 70 000-re tették, az ugyanitt élő aranyműves Ulrich Pfistererét viszont mindössze 1000 forintra. Kimutatás a tabáni tűzvész által okozott károkról, 1810. október 5. BFL IV.1002.uu 59. doboz

³⁶ BFL IV.1002.y II.c. Nr. 864. 4. pt.

³⁷ Kapronczay 2008. 12. p. Az örökség kiadásának idejét nem említi.

³⁸ 1822-ben üzlettársával, Michael Clementtel 2000 forint kölcsönt vettek fel tőle. Müller többi vejét is ellátta kölcsönrel, 1826-ban Koller 800-, 1829-ben Kölberék 2000-, Frumék 4612 ft 30 krajcárt vettek fel tőle. BFL IV.1002.y II.c. 736. 11. pt.

³⁹ BFL XV.20.2 A60 554. felv.

⁴⁰ BFL XV.20.2 A60 564. felv.

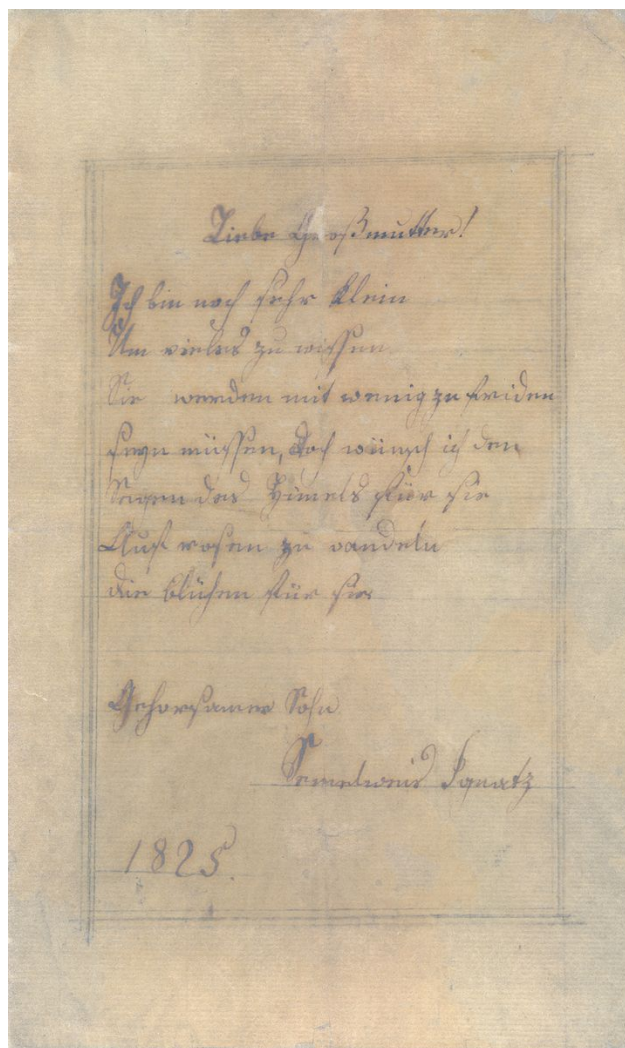
⁴¹ 1826. január 31-én esküdtek a Krisztinavárosban. Philippina Müller második feleségétől született. BFL XV.20.2 A60 581. felv.

⁴² BFL IV.1002.s 1818 Tabán Nr. 932. Ugyanekkor már Semmelweis a tulajdonosa a 889. sz. háznak (egykori Ív utca 8.). A család tabáni ingatlanairól ld. még Antall 2014[1966].

⁴³ A ház óriási összegért, 38 025 forintért kelt el. Bejegyzés: 1822. május 20. BFL IV.1009.c 56. kötet fol. 182r

Elephanten”).⁴⁴ Fűszer, festék, gyarmatáru mellett borral, dohánynal is kereskedett.⁴⁵ 1830-ban már a Tabán 560. szám alatt lakott a család, egy alkalmazottal, két tizenéves inassal, egy-egy szolgálónővel, inassal, valamint szakácsnővel. A ház egy részét – a korabeli polgári szokásoknak megfelelően – kiadták bérletbe: egy kereskedőnek, valamint egy kocsmárosnak.⁴⁶

A korábbi szakirodalommal ellentétben a család nem lakott a Várban. A 18. szám alatti (ma Dísz tér 15.) palotát Beer József Kajetán gyógyszerész örököseitől vásárolta meg még 1807-ben Joseph Teutsch pesti kereskedő.⁴⁷ Tőle vásárolta meg Semmelweis József 1815-ben, azonban az épületre közvetlen szomszédja, Stephan Bautter és társa, Michael Mayer aljegyző einstandot jelentettek be, így nem került Semmelweisék tulajdonába.⁴⁸

6. kép. Semmelweis Ignác nagymamáját köszöntő vers, 1825.

(© Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár
XI. Nr. 67. 406. 1–2. sz.)

⁴⁴ A teleknyilvántartások szerint 1824-ben az 560. sz. háznak Semmelweis a tulajdonosa, de még itt tüntették fel Bandyt, a 889. sz. alatt adózott Semmelweis, bérloje Johann Pumpa volt, BFL IV.1009.f 106. kötet 237. és 296. p.

⁴⁵ Antall 2014[1966] 181. p.

⁴⁶ A bérlok háztartása kisebb, mindössze 4, ill. 6 főből állt. BFL IV.1002.s 1830 Tabán Nr. 560.

⁴⁷ BFL IV.1009.c 3. kötet fol. 70v. (bejegyzés: 1807. júl. 17.)

⁴⁸ Februárban szerződtek, a vételár 26 000 ft volt. BFL IV.1009.c 3. kötet fol. 115-116r. (bejegyzés: 1815. ápr. 7.)

Ignác fiatalkorából mindössze egy vers maradt fenn 1825-ből, amellyel anyai nagyszüleit köszöntötte valamelyikük születés- vagy névnapja alkalmából. (Apai nagyszüleit nem ismerte, hiszen Semmelweis János Péter még 1810-ben, Anna Maria Lidl pedig Ignác csecsemőkorában, 1818. szeptember 25-én elhunyt.⁴⁹) A Müller-nagypának íródott, mindössze megszólításában különböző verset tartalmazó papírlap 1966-os restaurálása során elveszett, az csak korábbi leírásból ismert. Feltehetőleg Müller Teréz írta Ignác fia nevében.⁵⁰ Érdekessége, hogy a benne említett nagymama nem vér szerinti nagyszülője volt, hanem Müller Fülöp harmadik felesége, Louise Kollisko.

A Müller-rokonság

Müller Fülöp lányai – három kivételével – férjhezmenetelüket követően is Budán maradtak, apjuk közelében, így Ignácnak sok, vele közel egyidős unokatestvére volt. Aloysia lánya korai halálát követően Müller magához vette és három évig nevelte unokáját, Johann Hackenbergert.⁵¹ Francisca, Nikolaus Koller nyergesmester, majd kocsigyáros neje Bécsben élt.⁵² A Kölber család háza és kocsigyáruk „bemutatóterme” Pesten az orvosi kar épülete közelében, a népszerű Zrínyi kávéházzal szemben állt,⁵³ nagynénje, Kölberné élénk társasági életet élt.⁵⁴

A családi kereskedő/kocsigyáros vonalba épp Müller fiatal krisztinavárosi szomszédja nem illett bele. A budai árvahivatal segédje, Franz Trittenwein⁵⁵ 1817-ben vette el Müller Annát.⁵⁶ A jelek szerint a Semmelweis családdal ellentétben Müller nem igazán támogatta anyagilag őket. Trittenwein ráadásul jelentős adósságokba keveredett, ami miatt Anna 1833-tól 1838-ig „szorult állapotában magának és gyermekeinek élelmezésekre, és ruházatjokra” kölcsönök felvételére kényszerült.⁵⁷ 1834-ben férje megbetegedett, következő év elején elhunyt, az épp gyermekágyas Annától pedig férje hitelezői követelték kölcsöneiket.

⁴⁹ Kapronczay 2008. 12. p.

⁵⁰ A kézirat Teréz végrendeletének (BFL IV.1002.y II.c 864.) aláírásával összehasonlította: Antall–R. Harkó–Vida, 1968. 190–192. p., ld. még Korbuly 1940. 632. p.

⁵¹ BFL IV.1002.y II.c. 736. 9. pt. Müller nem lehetett maradéktalanul elégedett vejével, mivel az unokájára hagyott örökrészek kamatainak kezelését veje Pozsonyban élő bátyja gondjaira bízta.

⁵² Leopoldstadt, Donaustasse 4. alatt. Koller kocsigyárának képes hirdetései ld. pl. *Wiener Zeitschrift*, 1829. aug. 29. 860. p., 1830. márc. 27. 304. p., 1832. márc. 31. 321. p.

⁵³ A Hatvani kapunál, a Kossuth Lajos és a Magyar utca sarkán. Az 1836-ban nyitott új boltban: „*díszes készületű hintói, batárjai, csézái természetes nagyságukban láthatók. A' boltba két üveg kapu vezet. Olly tágos pedig ezen oszlop-sorokon álló bolt, hogy keblébe nyolcz – tíz hintót fogadhat be. Számos kíváncsiak lepik-el naponként ezen új bolt elejét, 's a' házi urnak e' különös ötletét mélytánylás nélkül egy sem hagyhatja.*” *Regélő*, 1836. máj. 1. 278. p. A Hatvani kapuval díszített [cégérüket](#) Warschag Jakab készítette. *Regélő*, 1836. júl. 24. 471. p., Kempelen 1940. 94. p.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Apja, a pékmester Johann Trittenwein halála miatt 1809-ben árvaságra jutott, rá egy évre nagyanyja, Anna Trittenwein is elhunyt. Szüleitől örökölte a krisztinavárosi házat a benne működő kocsmával és több szőlőt, de nagyanyja is rá, mint egyetlen unokájára hagyta vagyonát, szüleitől egyúttal jelentős adósságokat is, például a Jálcs család felé. A hagyaték felmérésére későbbi esküvői tanúját, Christoph Szethet jelölte ki a tanács. 1816. augusztus 21-én nagykorúsította a Helytartótanács, rá egy hónapra jegyezték be tulajdonosként a szüleitől örökölt, Müller szomszédságában álló krisztinavárosi házba. BFL IV.1002.p I.978., BFL IV.1009.c 24. kötet fol 93r.

⁵⁶ BFL XV.20.2 A60 560. felv. Krisztinaváros, Házassági anyakönyvi bejegyzés, 1817. július 26. A pár tanú Laszlovsky, valamint Christoph Szeth tanácsos és kapitány voltak. A többi Müller-lány esetével ellentétben a vőlegény egyidős volt menyasszonyával (24-24 évesek), valószínűleg szerelmi házasság kötött. Első három gyermekük Amalia (1818), Franz (1819) és Philipp (1821) Ignác kortársai voltak.

⁵⁷ BFL IV.1002.p III.665. Schlesinger Károly levele Buda város Tanácsának, s. d.

Figyelemre méltó, hogy szomszédban lakó apja a jelek szerint nem vett tudomást minderről, helyette Schlesinger Károly (feltehetőleg azonos a Nemzeti Színház csellistájával) lett „védőangyala”,⁵⁸ aki kisebb kölcsönökkel segített rajta⁵⁹ – és amiről az asszony nővérei, Kölberné és Semmelweisné („*meine geliebte Schwester Semelweis und Kölber*”) tudtak (árulkodó, hogy apját viszont nem nevezi meg egyszer sem).⁶⁰ A Müller családdal, úgy tűnik, meglazult kapcsolatuk, csak Müller Fülöp, majd neje hagyatékában említik őket. 1845-ben elárverezték krisztinavárosi házukat,⁶¹ a kisebbik fiú – nagyapja után szintén Fülöp – Pesten lett ötvös.⁶²

Iskolai évek

Ignác testvéreihez, unokatestvéreihez hasonlóan Budán végezte alsó- és középfokú tanulmányait.⁶³ Előbbit a Várban (az 1828/9-én beiratkozott hallgatók között szerepel),⁶⁴ majd 1829/30-tól a várbeli,⁶⁵ 1831-től a piaristák által működtetett főgimnáziumban (leszámítva az 1832/3-as tanévet, amit ő Székesfehérváron járt ki, Antall József szerint valószínűleg a budai intézmény piaristák általi átvétele miatti átmeneti időszakra vitték át fiukat, ugyanakkor öccsei, János és Ágoston maradtak a budai intézményben).⁶⁶

⁵⁸ Az asszony maga jellemzi így leírásában: „...*da erschien mir Herrn Karl Schlesinger als ein Schuzengel*” özv. Anna Trittenwein kimutatása a Schlesinger Károlytól kapott kölcsönökről, 1841. június 12. BFL IV.1002.p III.665.

⁵⁹ Elsősorban a gyermekek ruházkodása miatt. A nő később a házbérlet felét fordította kisebb adósságai törlesztésére, de még így is további kölcsönöket kellett igénybe vennie, pl. 1835-ben egyszerű nyári vászonruhára, 2 lenvászon ingre. 1836-ban a házbérből befolyt összegek már gyermekei ellátására sem voltak elegendők, különösen, hogy a fiukat, Franzot és Philippet taníttatni kellett (előbbi éves tandíja 100 forint volt). özv. Anna Trittenwein kimutatása a Schlesinger Károlytól kapott kölcsönökről, 1841. június 12. BFL IV.1002.p III.665.

⁶⁰ Az asszony nővéreit tette meg tanúnak és kérte segítségül, amennyiben nem tudná megadni, vagy esetleges halálát követően nem tudnák kiegyenlíteni hagyatékából adósságát. Uo. Amalia lánya is tudott az adósságról, mivel ő varrta a kölcsönpénzen vett anyagokból a ruhákat. Az anya halálát követően a legidősebb fiún, Ferencen próbálták behajtani a maradék adósságot, aki épp üvegesnek tanult, s hol Budán, hol Pesten élt. Talán a kellemetlen helyzet miatt is került ki rokonai látóköréből. Uo. Nékám József tanácsos jelentése, 1845. május 19.

⁶¹ A hirdetmény szerint „...*igen szép fekvésű 's Horváth-kert mellett létező 697 □ölnyi Trittenwein Ferencz-féle ház, mely több lakást, nagy udvartelket és kertet, jó pinczét, istállót és kocszi-szint foglal magába*” A házat egyébként a hatodik, május 10-i árverésen tudták olyan áron eladni, amely az örökösöknek is megfelelt. *Pesti Hírlap*, 1845. február 27. 137. p., BFL IV.1002.p III.665.

⁶² Johann Pasberger pesti mesternél tanult, 1847-ben szerzett mesterjogot. Munkái az Iparművészeti Múzeumban, a BTM Kiscelli Múzeumban, valamint magángyűjteményekben maradtak fenn. (Az Iparművészeti Ötvösgyűjteményében ld. pl.: tejmerőkanál, l. sz.: [61.436.1](#), tejtartó dézsa, l. sz.: [55.1020.1](#), evőkanalak, l. sz.: [63.730.1-6](#)). Heller 1998. 97. p.

⁶³ Ld. pl. bátyját, Semmelweis Károlyt: 1826 (Grammatika IV. osztálya), 1828 (Humaniora II. osztály). *Classificatio Archi Gymnasii Regii Budensis*, 1826, 1828. Nagybátyja, az 1810-ben született Müller Bernát 1818/9-ben a várbeli elemi iskola második osztályba beiratkozott magántanuló. Ignác unokatestvére, ifj. Trittenwein Ferenc 1827/8-ban, 8 évesen szerepel a beiratkozott diákok között ugyanott, Trittenwein Fülöp 1830/1-ben járt az elemi iskolába. Öccsei, Ágoston (Gustav néven) és János az 1831/2. évi diákok között találhatók. BFL IV.1002.uu 68. kötet 1818/9 64. szs., 1827/8 89. szs., 1830/1 111. szs., 1831/2 108–109. szs.

⁶⁴ Antall József szerint a Várban, a gimnázium melletti elemi iskolában, Kapronczay Károly szerint – a család lakhelye alapján – a Tabánban. Antall 1968. 102. p., Kapronczay 2008. 21. p. A várbeli nemzeti iskola tanulói között 1828/9-ben a 117. számon szerepel. BFL IV.1002.uu 68. kötet

⁶⁵ Az 1828/9-es tanévnek csak a végén, április 5-étől vett részt. 1829/30-ban már az I. grammatikai osztályba járt. BFL IV.1002.uu 68. kötet 1828/9 117. szs., Antall 1968. 105. p.

⁶⁶ Uo.

7. kép. Landau Lénárd: Semmelweis Ignác portréja, 1830.

© Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár

Tanulmányait mindenütt kiemelkedő eredménnyel zárta.⁶⁷ 1835-ben iratkozott be Pesten a bölcsészeti kurzusra, két év múlva pedig a Bécsi Egyetem jogi karára, mivel apja eredetileg hadbírónak szánta, azonban még ebben a tanévben átiratkozott az Orvosi Karra.⁶⁸ Orvosi tanulmányait felváltva végezte Pesten és Bécsben.

⁶⁷ Ld. pl. 1833/4-ben a humanitas I. osztályát eminens eredménnyel zárja, rá következő félévben a humanitas II. osztályában a három osztályelső egyike (hittanból második, magyar nyelvből negyedik az eminensek között). *Juventus Regii Archii Gymnasii Budensis Scholarum Piarum*, 1833, 1833/4.

⁶⁸ Bécsi Egyetem: 1837/8 Jogi Kar, 1838/9 Orvosi Kar. Szögi 1994. 126. p. 3357. szs.

Búcsú a gyerekkortól és Budától

Egyetemi tanulmányaival párhuzamosan közeli családtagjai elvesztésével is szembesülnie kellett a fiatal Ignácnak. Nagyapja, Müller Fülöp 1841 tavaszán elhunyt.⁶⁹ Temetésén Ignác testvére, az akkor már papként szolgáló Semmelweis Károly teljesített szolgálatot.⁷⁰

Édesanyja, Müller Terézia 1844. március 26-án hunyt el, kérésére a krisztinavárosi temetőbe, a Müller család helyére, Marie lánya mellé helyezték örök nyugalomra.⁷¹ Elvesztése férje és fia számára is nagy csapást jelentett. Benedek István feltételezi, hogy az orvosdoktori címet épp ezt követően, május 21-én Bécsben megszerző Semmelweis Ignác végül emiatt maradt Bécsben, noha eredetileg nem így tervezte.⁷² Bécsben tovább képezte magát, szülész-mester (1844. augusztus 4.), majd sebész-doktor (1845. november 30.) lett. 1846. február 27-én ideiglenes tanársegéd lett Bécsben.⁷³ Édesapja, 1846. július 11-én hunyt el.⁷⁴

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

IV.1002.a	Buda Város Tanácsának iratai. Tanácsulési jegyzőkönyvek.
IV.1002.p	Buda Város Tanácsának iratai. Árvaügyi iratok.
IV.1002.s	Buda Város Tanácsának iratai. Nem nemesek összeírása.
IV.1002.u	Buda Város Tanácsának iratai. Polgárkönyvek.
IV.1002.y	Buda Város Tanácsának iratai. Végrendeletek.
IV.1002.uu	Buda Város Tanácsának iratai. Vegyes iratok.
IV.1005.c	Buda Város Adóhivatalának iratai. Adóösszeírások.
IV.1009.c	Buda Város Telekhivatalának iratai. Teleklevelek jegyzőkönyvei.
IV.1009.f	Buda Város Telekhivatalának iratai. Telekkönyvek.
IV.1202.v	Pest Város Tanácsának iratai. Polgárkönyvek.
XV.20.2	Mikrofilmtár. Egyházi anyakönyvek.

Nyomtatott források

Classificatio Archi Gymnasii Regii Budensis, 1826, 1828.

Juventus Regii Archii Gymnasii Budensis Scholarum Piarum, 1833, 1835.

Pesti Hírlap, 1845.

Regélő, 1836.

Wiener Zeitschrift, 1829, 1832.

Wiener Zeitung, 1841.

⁶⁹ Végrendeletét még 1831. július 30-án írta. BFL IV.1002.y II.c. 736., Krisztinaváros, Halotti akv., 1841. ápr. 6. BFL XV.20.2. A62 34. felv.

⁷⁰ Bernhard Müller kimutatása a temetési költségekről, s. d. BFL IV.1002.pp III.415.

⁷¹ Tabán, Halotti akv., 1844. márc. 26. BFL XV.20.2 A75 239. felv., BFL IV.1002.y II.c 864. 1. pt.

⁷² Benedek 1980. 25. p.

⁷³ Uo.

⁷⁴ Tabán, Halotti akv., 1846. júl 11. BFL XV.20.2 A75 282. felv.

Felhasznált irodalom

- Antall 1968. Antall József: Welche Rolle spielten das Familienheim und die Schule in der Entwicklung von Semmelweis' Persönlichkeit? *Orvostörténeti Közlemények* 46–47. (1968) 95–126. p.
- Antall 2014[1966] Antall József: Semmelweis Ignác tabáni szülőháza és utolsó pesti lakhelye. In: [Antall József orvostörténeti írásai](#). Összeállította: Kapronczay Károly. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Budapest, 2014. 177–186. p.
- Antall–R. Harkó–
Vida 1968. Antall József – R. Harkó Viola – Vida Tivadar: Semmelweis Ignác összegyűjtött kéziratai. *Orvostörténeti Közlemények* 46–47. (1968) 185–267. p.
- Antall 1978. Antall József: Semmelweis Ignác hiányzó gimnáziumi tanéve. *Orvostörténeti Közlemények* 83–84. (1978) 211–213. p.
- Benedek 1980. Benedek István: *Semmelweis*. Budapest, 1980.
- Csiffáry 2023. Csiffáry Gabriella: Akiktől más lett a világ. Magyar találmányok, felfedezések és újítások. Budapest, 2023.
- Fehér 2004. Fehér Ildikó: Volnhoffer János: egy pesti festő a 17–18. század fordulójáról. *Művészettörténeti Értesítő* 53. (2004) 1–4. sz. 157–166. p.
- Győry 1960. Győry Tibor: Semmelweis Ignác szarmazása. *Századok* 40 (1906) 767–769. p.
- Heller 1998. Heller, István: Einige Goldschmiedearbeiten aus Pest in westeuropäischen Sammlungen. *Ars Decorativa*, 17. (1998) 85–118. p.
- Kapronczay 2008. Kapronczay Károly: A Semmelweis család története. Budapest, 2008.
- Kempelen 1940. Kempelen Béla: Családkönyv 1. Nemes családok, polgárcsaládok. Budapest, 1940.
- Korbuly 1940. Korbuly György: Semmelweis a kortársak feljegyzéseiben. *Orvosképzés* 30. 1940. július 1. 4. sz. 625–641. p.
- Nagy 1961. Nagy István: A manufaktúra-ipar kialakulása Pest-Budán. *Tanulmányok Budapest Múltjából* 14. (1961) 285–342. p.

- Péter 2015. Péter H. Mária: Müller Bernát gyógyszerész élete és munkássága. *Orvostörténeti Közlemények* 230–233. (2015) 107–123. p.
- Szögi 1994. Szögi László: *Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom egyetemein I. 1790–1850.* Budapest, 1994. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 1.)

1. melléklet

Müller Terézia, Semmelweis József felesége végrendelete

Buda, 1844. március 5., kihirdetve: 1844. március 26.

(BFL IV.1002.v II.c 864.)

A forrásközlés Kárpáti Attila István munkája.

Im Nahmen der Allerheiligsten Dreyeinigkeit Gottes, des Vaters, des Sohnes und des heiligen Geistes, Amen.

„Alle Menschen müssen sterben“, sagt der h[eiliger]. Apostel Paulus, schlägt die letzte Stunde so ist nichts vermögend die Lebensdauer auch nur um eine Secunde hinauszusetzen. Der Tod ist ein Zinns den wir Gott geben müssen, geben wir ihn freywillig, so machen wir Gott ein Geschenk mit demjenigen was wir ohnehin thun müssen. Jede Reise hat ihr Ziel - ehe der Mensch dieselbe antretet, ordnet er sein Hauswesen – so will auch ich, ehe ich die große Reise in die himmlische Heimath zu Gott, meinem und aller Vater antrete, bey reifer Überlegung und bey vollkommenen Geisteskräften, über mein von meinem seelig verstorbenen Vater Philipp Müller erhaltens, ererbtes und selbsterworbenes Vermögen, nach Gewissen und Gerechtigkeit verfügen. Demgemäß verordne ich letztwillig, und zwar:

1^{tens} Empfehle ich meine Seele der unendlichen Barmherzigkeit Gottes – mein entseelten Leichnam soll aber im Christinenstädter Friedhofe in der, der familie Müller angehörigen Grabstätte neben meiner Tochter Marie, bürgerlich und geziemend bestattet werden.

2^{tens} Sollen im Tabaner Gotteshause zum Heile meiner Seele heilige Messen gelesen, das Requiem abgehalten, und bey dieser Anlegenheit die Armen theilt werden.

3^{tens} Verordne, und zwar:

Zum städtischen Bürger Spital 5 f. CMz.

Zum städtischen Pensionsfond 5 f. CMz.

Zum neuzurichtenden Arbeitshaus 5 f. CMz.

Zu städtischen Feuercassa 5 f. CMz.

summa Conv. Münz 20 f.

Das zeitliche betreffend:

4^{tens} Vermög einer de dato 14 Jänner 1810 mit meinem Manne Joseph Semmelweis ausgestellten Quittung, nebst verschiedenen bey meiner Verehelichung im Betrage von 3864 Fl. 3 Kr. Erhaltenen Effecten, hat mein seel. H. Vater Philipp Müller zur besseren Betreibung unserer Spezererhandlung eine Summe *Acht Tausend Gulden* Baar gegeben, welche auch als Grundlage unseres erwirtschafteten Vermögens gedient haben, so auch habe an Praetiosen laut Quittung de dato 1ten November 1815, im Werthe 1100 Fl. erhalten, mithin sowohl diese Summen, als auch jene, welche ich nach Ableben meines vielgeschätzten Vaters Philipp Müller auf Rechnung meiner Erbschaft Baar erhalten habe, und welche theils zur Tilgung der gemeinschaftlichen, theils aber an der Handlung haftenden Passiv Schulden, dann zur Fortführung der Handlung, und Aufrechthaltung der Wirtschaft verwendet wurden, sind als großväterliches Gut zu betrachten, und aus der gemeinschaftlichen Vermögen auszuschneiden, dann meinen Kindern mit dem Bemerken auszufolgen, daß nachdem mein Sohnh Philipp auf Rechnung seiner zu erwartenden Erbschaft *Ein Tausend Gulden Conv. Münze*, bereits von mir erhalten hat, diese ihm eingerechnet werden. Was aber nach Ausscheidung des großväterlichen Vermögens, dann Bezahlung der gemeinschaftlichen Schulden sich erübrigen wird, das ist als ein erwirtschaftetes Vermögen zu betrachten, von welchem mit der Hälfte nach meiner Willen zu disponiren mir das Recht zustehet, mithin vor allen verordne: daß

5tens In Gleichförmigkeit des zwischen mit und meiner Mann Joseph Semmelweis de dato 17ten Dezember 1809 bestehenden Ehecontracts derselben verheyrathet Summe 1000 Fl. B. Z. ausgefolgt werden soll.

6tens Vermache ich meiner Nichte Carolina Koller, für ihre Mühe und Pflege, welche dieselbe unverdrossen mir zugewendet hat: *Hundert Gulden Conv. Münz.*

7tens Dem Lehrling Spahl wenn derselbe frey wird als Andenken: *Zwanzig Gulden Conv. Münz.*

8tens Dem Weinzierl Sehr für ihn und seine Kinder: *Vierzig Gulden Conv. Münz.*

9tens Dem Dienstbothen Lisi und ihrer Vetter einen jeder: *Zehen Gulden Conv. Münz.*

10tens Nachdem meine sämtlichen Kinder: Joseph, Philipp, Ignatz, Carl, Johann, August und Julianna verehrlichte Rath, bereits großjährig sind, folglich ihre Erbstatgebühr auch gleich übernehmen können; so ist mein ausdrücklichen Wille, daß nach meinem Ableben alsogleich, das sämtliche bewegliche und unbewegliche Vermögen ordentlich aufgenommen und meinem Kindern sowohl, das großväterliche, als auch mein miterworbenes Vermögen, hinsichtlich welchem ich dieselben als universal Erben mit Verbindlichkeit die oben bestimmten Legaten zu bezahlen hiemit einsetze – ausgefolgt werden soll, wobey zu bemerken kommt, daß zum Beträge, welche meine Kinder, und zwar: mein Sohn Joseph theils in Baaren, theils an Ausstaffirung in Summa 3160 f. *Conv. Münz*, mein Sohn Carl an Ausstaffirung in Summa 240 f. *Conv. Münze*, dann meine Tochter Julianna verehrlichte Rath an Ausstaffirung in Summa 700 f. *Conv. Münze* bereits erhalten haben, um die Gleichheit zwischen meine Kinder zu halten, denselben bey der Theilung eingerechnet werden, wobey ich noch ausdrücklich bemerke, daß nur die hier angeführten Summen, nicht mehr und nicht weniger, diesen meinen drey Kindern: Joseph, Carl, Julianna abgezogen werden dürfen.

11tens Zum Testaments Executor ernenne ich meine Schwiegersohn Peter Rath, von dessen Redlichkeit und Aufrichtigkeit ich vollkommen überzeugt bin, und zuverlässig hoffen darf, daß derselbe keine Mühe sparen wird, diese Familien Angelegenheit in so fern es die Umstände zu lassen werden, zwischen meinen Mann und Kindern bestmöglichst auszugleichen.

Und somit scheide ich von Euch meine Lieben! Gemahl, Kinder und Enkel! Gott des Friedens und der Einigkeit, und der Seegen der Himmels mögen mit Euch unablässig seyn!

Urkund dessen meine und deren Herrn Zeugen Fertigung, so geschehen Ofen den 5ten März 1844.

Theres Semmelweis
geboren Müller

Daß die vorliegende letztwillige Anordnung der Frau Erblasserin Theresia Semelweis von Wort zu Wort deutlich vorgelesen und dieselbe durch die Frau Testatrinn zu gesamtener Beisein für ihre unabänderliche Willens Meinung erklärt, und eigenhändig unterschrieben worden ist, bezeugen wir hiemit mit unseren Unterschriften Sig. Ofen wie oben.

David Kimts
Jacob Groß
Wenzl Schimek
Anton Berger
Paulkovits Advocat

2. melléklet

Semmelweis József végrendelete

Buda, 1846. július 6., kihirdetve: 1846. július 15.

([BFL IV.1002.v II.c 984.](#))

A forrásközlés Kárpáti Attila István munkája.

In Namen der allerheiligsten Dreieinigkeit!

Kraft dieser Urkunde habe ich Joseph Semelweis Kaufmann zu Ofen über mein rechtmäßig erworbenes Vermögen, nach reifer Überlegung, und mit klaren Bewusstsein folgendermaßen verfügt, und zwar.

1tens Mein Seele empfehle ich der unendlichen Barmherzigkeit Gottes, und hoffe durch die Verdienste Jesu Christi meines Erlösers die Seligkeit zu erlangen.

2tens Mein entseelten Leichnam soll nach Christkatholischer Gebrauche anständig mit 4 Geistliche beerdigt und nach dem Begräbniß ein Requiem in der Tabaner Kirhce gehalten, und auf jedem Altar ein h[eilige] Messe gelesen werden.

3tens Meinen zwei lieben Brüdern, Bartholomeo und Leopold zum Zeichen meine Liebe zu ihnen, vermache ich einen jeden f. 50 – C. Münz.

4tens Dem Ofner Arbeitshause f. 5 – C. Münz.

5tens Der Tabaner Feuer Cassa f. 5. – C. Münz.

6tens Der Tabaner Armen Cassa f. 5. – C. Münz.

7tens Den Ofner Barmherzige Brüder f. 50 – C. Münz.

8tens Dem Ofner Armenhause f. 5. – C. Münz.

9tens Der Rosi, welche mich in meiner Krankheit bedient hat f. 20. C. Münz.

10tens Der Weinzierlin Sehr f. 5. – C. Münz.

11tens Verfüge ich daß, mein Vermögen in sieben gleiche Theile getheilt werde.

12tens Von diesen sieben Theilen soll jedes meine Kinder nämlich Joseph, Karl, Philipp, Julie, Ignaz, Johann, August, nach Abzug des ihnen im Baaren gegebenen Geldes, die Aufstaffirung meiner Tochter Julie laut Testament meiner seligen Gattin im Abzug zu bringen, einen gleichen Theil erhalten.

13tens Zu vollstrecken dieses meines Testamentes ernenne ich den Herrn Magistratsrath vom Schmidt zu Ofen, in dessen Weisheit und Rechtlichkeit ich die vollkommenste Beruhigung finde, und bestimme für sein Mühe ein Honorar von fünfzig Gulden C. Münze, dann meine Sohns Joseph.

Und nun scheide ich von Euch, meine Lieben, allen verzeichend, und auch Verzeichung hoffend, auf einmaliges Wiedersehen. - Ofen am 6ten July 1846.

Dieses Testament ist in unserer Gegenwart vorgelesen worden, und der Herr Erblasser hat mündlich erklärt, daß dieses sein letzter Wille sei. Dieses bestätigen wir ausdrücklich dafür erbetene, und zugleich versammelte Zeugen.

Johann Tirg als Zeuge

Johann Schluger als Zeug

Joseph Semmelweis als erbeter Names unterfertiger

Ulrik Pfister al Zeug

Lorentz Wachter als Zeug

Georg Danczer als Zeug

Scriba Bálint mint bizonság

Impresszum
Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin
Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint, Dr. V.
László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.
e-mail: mozaikok@bparchiv.hu